

TƏDİYƏ BALANSI

Tədiyə balansının makroiqtisadi parametrləri

2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında ölkədə yüksək tempi iqtisadi artımın davam etməsi, milli məhsullara xarici tələbin (partnyor ölkələrdə iqtisadi artım) yüksəlməsi, investisiya mühitinin daha da yaxşılaşması şəraitində kapital axınının genişlənməsi, dünya bazarlarında neftin qiymətinin yüksək səviyyədə qalması kimi amillər tədiyə balansının parametrlərinin əhəmiyyətli yaxşılaşmasını şərtləndirmişdir.

2007-ci ilin 9 ayı ərzində tədiyə balansının ümumi saldosu müsbət olmuş və ötən ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 990.2 mln. \$ çox olaraq ÜDM-in 11.0%-ni təşkil etmişdir. Bu isə o deməkdir ki, ölkənin ehtiyat aktivləri hesabat dövrü ərzində 2.2 mlrd. \$ məbləğində artmışdır.

Ölkədə yüksək tempi iqtisadi artım strategiyasının, o cümlədən onun vacib tərkib hissəsi olan neft-qaz strategiyasının uğurla reallaşdırılması ölkənin ixrac potensialının artmasını şərtləndirmişdir. Nəticədə 2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında da daxili yığım norması investisiyaları üstələnmiş, tədiyə balansının cari əməliyyatlar hesabında son dövrlərdə müşahidə olunan profisit xeyli artmış və cari hesabın saldosu müsbət 5895.6 mln. \$ məbləğində olaraq ÜDM-in 30.5%-nə bərabər olmuşdur.

Xarici ticarət balansının müsbət saldosu keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.8 dəfədən çox artaraq ÜDM-in 52.5%-nə bərabər olmuşdur. Bu da kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabında yaranmış mənfi saldonu maliyyələşdirərək tədiyə balansının ümumi saldosunun müsbət olmasını şərtləndirmişdir.

Tədiyə balansının sektorlara ayrılmaqla təhlili isə göstərir ki, əvvəlki illərdə olduğu kimi 2007-ci ilin yanvar- sentyabr aylarında da xarici iqtisadi əməliyyatlar *neft-qaz sektoru* üzrə müsbət saldoya, qeyri-neft sektoru üzrə isə mənfi saldoya malik olmuşdur.

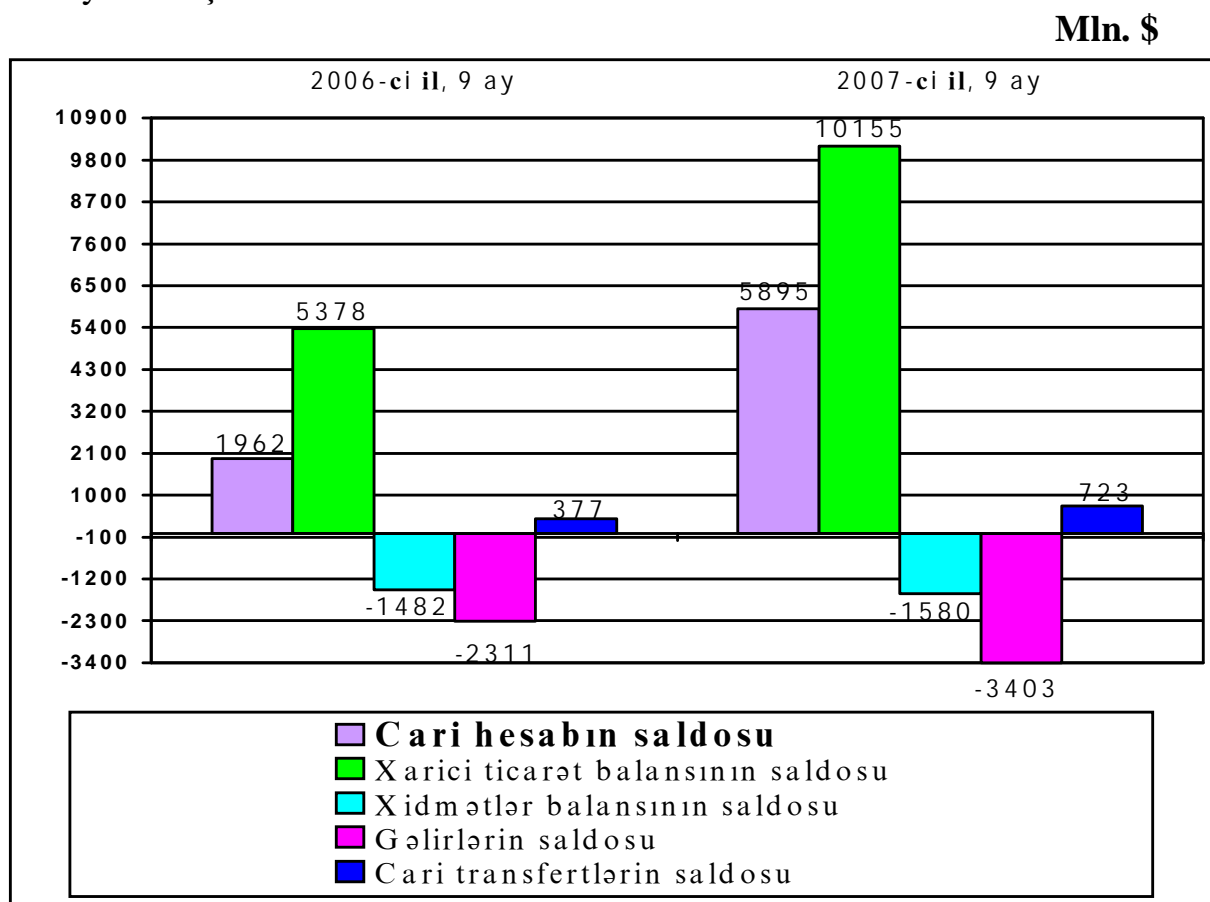
Neft-qaz sektoru üzrə ümumi daxilolmalar əsasən neftin ixracı və bu sektora cəlb edilən xarici kapitalın hesabına formalaşır. Bu sektor üzrə ödənişlər isə əsasən mənfəətin və investisiyaların repatriasiyasını, maşın, mexanizm, digər texnoloji avadanlıqların və xidmətlərin idxalının maliyyələşdirilməsinə sərf olunan vəsaitləri əks etdirir. Neft-qaz sektoru üzrə yaranmış ümumi müsbət saldo iqtisadiyyatın digər sektorlarının xarici valyutaya tələbatının maliyyələşdirilməsini və ölkənin valyuta ehtiyatlarının artmasını təmin etmişdir.

Tədiyə balansının əsas analitik göstəriciləri

	2006-cı il, 9 ay		2007-ci il, 9 ay	
	Mln. \$	ÜDM-də %-lə	Mln. \$	ÜDM-də %-lə
<i>I.Cari əməliyyatlar hesabının saldosu</i>	1961.6	13.9	5895.6	30.5
Xarici ticarət balansı	5377.8	38.0	10155.4	52.5
Xidmətlər balansı	-1482.0	-10.5	-1579.7	-8.1
Gəlirlər balansı	-2311.1	-16.3	-3402.7	-17.6
-İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası	-2052.1	-14.5	-3226.2	-16.7
Cari transfertlər balansı	376.9	2.7	722.6	3.7
<i>II.Kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabının saldosu</i>	-818.1	-5.8	-3761.9	-19.5
Birbaşa investisiyalar	-375.0	-2.6	-3146.9	-16.3
- Azərbaycan iqtisadiyyatına	3488.8	24.7	3175.8	16.4
- Xarici iqtisadiyyata	-625.9	-4.4	-212.9	-1.1
- İnvestisiyaların repatriasiyası	-3238.0	-22.9	-6109.8	-31.6
Neft bonusu	17.0	0.1	46.2	0.2
Kreditlər və digər investisiyalar	-460.1	-3.3	-661.2	-3.4
<i>III.Tədiyə balansının ümumi saldosu</i>	1143.5	8.1	2133.7	11.0

Cari əməliyyatlar hesabı

2007-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində ölkənin beynəlxalq iqtisadi fəaliyyətinin cari əməliyyatlar üzrə bütün sahələrində məcmu daxilolmalar və ödənişlər arasındakı balansda—*cari əməliyyatlar hesabında 5895.6 mln. \$ məbləğində* profisit yaranmışdır.

Müqayisə üçün qeyd etmək lazımdır ki, bu göstərici 2006-cı ilin müvafiq dövrünün göstəricinin profisitindən **3.9 mlrd. \$** çoxdur. Belə yüksək profisitın yaranması əsasən neft-qaz sektoru üzrə malların ixracının artımı ilə izah olunur. Belə ki, 2006-cı ilin yanvar-sentyabr aylarında neft-qaz sektoru üzrə malların ixracı 8.3 mlrd. \$ olmuşdursa, 2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında bu göstərici 1.6 dəfə artaraq 13.5 mlrd. \$ çatmışdır. Bu isə öz növbəsində xarici ticarət balansının saldusunun da müsbət 5.4 mlrd. \$-dan 10.2 mlrd. \$-a qədər yüksəlməsini şərtləndirmişdir.

Xarici ticarət balansı

Xarici ticarət dövriyyəsi 18.5 mlrd. \$ təşkil etmiş və 2006-cı ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 45.1% çox olmuşdur. Ölkəyə idxal olunan malların həcmi 4.2 mlrd. \$ və ya ÜDM-in 21.5%-ni, ixracın həcmi isə 14.3 mlrd. \$ və ya ÜDM-in 74.0%-ni təşkil etmişdir. *Xarici ticarət balansı 10.2 mlrd. \$ məbləğində və ya ÜDM-in 52.5%-i həddində müsbət saldo ilə nəticələnmişdir.*

Bütövlükdə, əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə xarici ticarət dövriyyəsinin ümumi həcmi 5.7 mlrd. \$, o cümlədən ixrac 5.3 mlrd. \$, idxal isə 0.5 mlrd. \$ məbləğində artmışdır.

2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında Azərbaycan dünyanın 132 dövləti ilə əmtəə ticarəti etmişdir. Xarici ticarətin 11.3%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 88.7%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür. Dövlətimizin İtaliya, Türkiyə, Rusiya, İran, Almaniya, Birləşmiş Ştatlar, Gürcüstan, Ukrayna, Birləşmiş Krallıq və Fransa ilə daha intensiv ticarət əlaqələri olmuşdur. Bütövlükdə Azərbaycan Respublikasının idxal-ixrac əməliyyatlarının 83.5%-i yuxarıda adı çəkilən əsas tərəf müqabilləri olan 10 dövlət ilə aparılmışdır.

2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında xarici ticarət üzrə əsas tərəf müqabilləri

(Mln. \$)

	<i>Əmtəə dövriyyəsi</i>	<i>İxrac</i>	<i>İdxal</i>	<i>Saldo</i>
<i>İtaliya</i>	10567	10467	100	+10367
<i>Türkiyə</i>	1304	785	519	+266
<i>Rusiya Federasiyası</i>	1048	363	685	-322
<i>İran (İslam Respublikası)</i>	514	355	159	+196
<i>Almaniya</i>	408	14	394	-380
<i>Birləşmiş Ştatlar</i>	344	140	204	-64
<i>Gürcüstan</i>	333	322	11	+311
<i>Ukrayna</i>	331	23	308	-285
<i>Birləşmiş Krallıq</i>	309	10	299	-289
<i>Fransa</i>	261	183	78	+105
<i>Başqaları</i>	3055	1653	1402	+251
<i>Cəmi</i>	18474	14315	4159	+10156
<i>O cümlədən:</i>				
<i>MDB dövlətləri</i>	2095	880	1215	- 335
<i>Digər dövlətlər</i>	16379	13435	2944	+10491

Əmtəə ixracı. Xarici ticarətin daha da sərbəstləşdirilməsi, yanacaq kompleksinin ixracat yönümlü müəssisələrində istehsalın inkişafı, habelə dünya bazarında neftin əlverişli qiymət konyunkturu ixracatın daha da artmasına təkan vermiş və 2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında əmtəə ixracı 2006-cı ilin müvafiq dövrünə nisbətən 1.6 dəfə artaraq 14.3 mlrd. \$ olmuşdur. Nəticədə ixracın ÜDM-də xüsusi çəkisi 74.0% təşkil etmişdir. Bu isə ölkənin dünya iqtisadiyyatına daha sıx inteqrasiya olunduğunu, onun **açıqlıq dərəcəsinin** yüksəldiyini göstərir.

İxrac olunmuş malların strukturunda neft məhsulları dominant yer tutmaqda qalmış və onların payına ümumi ixracın 93.9%-i düşmüşdür.

2007-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində xarici dövlətlərə 13.4 mlrd. \$ neft məhsulları ixrac olunmuşdur ki, bu da 2006-cı ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 1.6 dəfə çoxdur. İxrac olunmuş bütün neft məhsullarının yalnız 1.2 mlrd. \$ neft emalı məhsullarının, 12.2 mlrd. \$ isə xam neftin ixracının payına düşür. İxrac olunmuş xam neftin 11.8 mlrd. \$ Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ) tərəfindən hasil olunmuş neftin ümumi dəyəridir. Bunun da 1.8 mlrd. \$ Azərbaycanın payına düşən, 10.0 mlrd. \$ isə **“Əsrin müqaviləsi”** ilə bağlı konsorsiumun xarici səhmdarlarının payına düşən neftin dəyəridir. İxrac olunmuş ümumi xam neftin 0.4 mlrd. \$ isə ARDNŞ tərəfindən xaricə göndərilmişdir.

İxracın strukturu

	2006-cı il, 9 ay		2007-ci il, 9 ay	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İxrac - cəmi	9056.9	100.0	14314.6	100.0
o cümlədən:				
1.Yanacaq-xammal məhsulları	8700.3	96.1	13701.9	95.7
- neft məhsulları	8338.7	92.1	13448.1	93.9
- digər xammal	361.6	4.0	253.8	1.8
2.Maşın və avadanlıq	122.8	1.4	180.5	1.3
3.İstehlak malları	219.9	2.4	362.6	2.5
4.Digər mallar	13.9	0.1	69.6	0.5
- təbii qaz	3.2	-	61.9	0.4

Təqdirəlayiq haldır ki, 2007-ci ilin 9 ayı ərzində ölkənin **qeyri-neft sektorunun** payına düşən ixrac mallarının ümumi dəyəri 2006-cı ilin müvafiq dövrünə nisbətən 12.5% artaraq 804.7 mln. \$ çatmışdır. Bu artım əsas etibarilə maşınqayırma, əlvan və qara metalların, təbii qazın və kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracının artımı hesabına olmuşdur.

Əmtəə idxalı. 2006-cı ilin 9 ayı ilə müqayisədə hesabat dövrü ərzində ölkəyə idxal olunan istehlak mallarının strukturunda və artım tempində keyfiyyət və kəmiyyət dəyişiklikləri müşahidə olunur. Belə ki, istehlak mallarının ümumi artım tempi 38.8% olmuşdursa, ərzaq malları cəmi 22.6% artmışdır. Bunun isə əsas səbəbi idxalı əvəz edən yeyinti məhsullarının istehsalının inkişafı ilə bağlıdır.

İdxalın strukturu

	2006-cı il, 9 ay		2007-ci il, 9 ay	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İdxal-cəmi	3679.0	100.0	4159.2	100.0
cümlədən:				
1.İstehlak malları	1253.4	31.4	1740.3	41.8
- ərzaq məhsulları	438.8	12.0	537.9	12.9
- digərləri	814.6	19.4	1202.4	28.9
2.İnvestisiya yönümlü mallar	980.8	43.4	763.1	18.4
- beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları	791.1	41.1	647.0	15.6
- digərləri	189.7	2.3	116.1	2.8
3. Digər mallar	1444.8	25.2	1655.8	39.8

Fiziki şəxslərin *idxalını* (765.6 mln. \$) və humanitar malları (45.9 mln. \$) da nəzərə almaqla 2007-ci ilin 9 ayı ərzində ölkəmizə 1740.3 mln. \$ məbləğində istehlak malları gətirilmişdir. Bunun da 30.9%-i, yəni 537.9 mln. \$ ərzaq məhsullarının payına düşür.

İdxalın strukturunda investisiya yönümlü maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 18.4% təşkil edərək 763.1 mln. \$ bərabər olmuşdur. Bunun da 84.8%-ni beynəlxalq neft-qaz kontraktları çərçivəsində ölkəyə cəlb olunmuş investisiyalar hesabına idxal olunmuş mallar təşkil edir. Bundan başqa 2007-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində ölkəyə ümumi məbləği 1.7 mlrd. \$ bərabər olan istehsal təyinatlı maşın-avadanlıq, kimya, qara və əlvan metallar və digər məhsullar da gətirilmişdir.

Xidmətlər balansı

2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində qarşılıqlı xidmətlər əsas yerlərdən birini tutmuşdur və həmin xidmətlərin ümumi həcmi 3.3 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bunun da 2458.5 mln. \$ qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 878.8 mln. \$ isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərdiyi xidmətlərdir. Beləliklə, xidmətlər balansının saldosu mənfi 1579.7 mln. \$ olmuşdur ki, bu da ÜDM-in 8.2%-nə bərabərdir. Bu göstərici 2006-cı ilin müvafiq dövründə 10.5%-ə bərabər olmuşdur.

Xidmətlər balansı kəsiri əsasən beynəlxalq kontraktlar çərçivəsində ölkənin neft-qaz sektorunun fəaliyyəti ilə bağlıdır. Belə ki, bu sektorda hesabat dövrü ərzində görülmüş işlərin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar ölkədə istifadə olunmuş 3.4 mlrd. \$ məbləğində xarici investisiyaların 1.4 mlrd. \$ tikinti-quraşdırma və digər xidmətlərlə bağlı xərclərə görə xarici dövlətlərin rezidentlərinə ödənilmişdir. Bu isə xidmətlər balansının kəsirinin 88.7%-ni təşkil edir.

Beynəlxalq kontraktlar çərçivəsində neft-qaz sektorunun fəaliyyəti ilə bağlı xidmətlərin idxalını istisna etməklə xidmətlər balansı 2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarının yekunlarına görə cəmi 178.7 mln. \$ həcmində mənfi saldo ilə nəticələnmişdir.

Tədiyə balansında öz əksini tapmış qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 24.0%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 802.1 mln. \$ bərabər olan nəqliyyat xidmətlərinin 48.2%-i Azərbaycan rezidentlərinin xarici dövlətlərin nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır.

Öz növbəsində Azərbaycanın rezidentlərinin göstərdiyi nəqliyyat xidmətlərinin ümumi dəyəri 2006-cı ilin müvafiq dövrünə nisbətən 46.5% artaraq 415.5 mln. \$ bərabər olmuşdur. Bu vəsaitin böyük hissəsi TRASEKA layihəsi çərçivəsində ölkə ərazisi vasitəsilə Orta Asiya ölkələri ilə Avropa ölkələri arasında tranzit yükdaşımalarının intensivləşməsi nəticəsində əldə edilmişdir.

Hesabat dövründə turizmlə bağlı xaricilərə göstərilən xidmətlərin dəyəri 133.0 mln. \$ bərabər olmuşdur ki, bunun da 32.8%-i (43.6 mln. \$) qeyri-rezidentlərin Azərbaycana işgüzar səfərləri ilə bağlıdır. Müsbət haldır ki, bu səfərlərlə bağlı xarici iş adamlarına göstərilən xidmətlərin dəyəri keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 23.9 mln. \$ artaraq 43.6 mln. \$ çatmışdır. Öz növbəsində xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 174.0 mln. \$ məbləğində olmuşdur. Bunun da əsas hissəsi (92.6%-i) Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri xərclərinin (məlik idxal istisna olmaqla) payına düşür. Ümumiyyətlə, qarşılıqlı xidmətlərin ölkənin xarici dövlətlər ilə əmtəə və xidmətlər üzrə ümumi idxal-ixrac dövriyyəsində xüsusi çəkisi 15.3% təşkil etmişdir.

Gəlirlər

Gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 3.9 mlrd. \$ ötmüşdür. Bunun da 93.9%-ni (3.6 mlrd. \$) Azərbaycandan ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (3.2 mlrd. \$) Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin xarici investorlarının payına düşən gəlirlərinin repatriasiyası (xam neft şəklində), qeyri-rezidentlərə ödənilmiş əmək haqları (101.1 mln. \$) və xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (neft-qaz sektoru da daxil olmaqla 186.9 mln. \$) təşkil edir.

Gəlirlərlə bağlı ölkəyə daxil olmuş vəsait 2006-cı ilin müvafiq dövründə 198.3 mln. \$ olduğu halda, 2007-ci ilin 9 ayı ərzində bu göstərici 18.2% artaraq 234.3 mln. \$ bərabər olmuşdur. Bunun da 60.0 mln. \$ Dövlət Neft Fondunun vəsaitlərinə, 100.5 mln. \$ Milli Bankın sərəncamında olan xarici valyuta ehtiyatlarına və 12.6 mln. \$ isə bankların xaricdə yerləşdirilmiş aktivlərinə hesablanmış faizlər üzrə gəlirlər təşkil edir.

Cari transfertlər

Cari transfertlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 1180.2 mln. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bu məbləğin 80.6%-ni ölkəyə daxilolmalar təşkil edir. Belə ki, xarici ölkələrdən daxil olan pul baratlarının, humanitar malların, texniki və digər yardımların ümumi dəyəri 2006-cı ilin müvafiq dövrünə nisbətən 442.7 mln. \$ məbləğində artaraq 951.4 mln. \$ səviyyəsinə çatmışdır. Bu daxilolmaların əsas hissəsini, yəni 90.5%-ni xarici ölkələrdən fiziki şəxslərə köçürülən pul baratları, 4.8%-ni ölkəyə gətirilən humanitar idxal mallarının dəyəri, 4.7%-ni isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Bütövlükdə cari transfertlər üzrə əməliyyatların müsbət saldosu 2006-cı ilin müvafiq dövrünə nisbətən 1.9 dəfə artaraq 722.6 mln. \$ (ÜDM-in 3.7%-nə) bərabər olmuşdur .

Kapitalın və maliyyənin hərəkəti

2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuş xarici kapitalın ümumi həcmi 5.2 mlrd. \$ təşkil edərək əvvəlki ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 43.4% çox olmuşdur. Bu göstəricinin əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən nəzərəcarpacaq dərəcədə artmasının əsas səbəbi dövlət təminatı olmayan xarici kreditlərin cəlb olunması ilə bağlıdır.

Ölkədə istifadə olunmuş xarici kapitalın strukturu

	2006-cı il, 9 ay		2007-ci il, 9 ay		2007-ci il 2006-cı ilə nisbətən, %-lə
	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	
Birbaşa investisiyalar	2864.9	79.6	3361.3	65.1	117.3
- neft-qaz sektoru	2599.2	72.2	3084.4	59.8	118.7
- digər sektorlar	265.7	7.4	276.9	5.3	104.2
Kreditlər və digər investisiyalar	717.0	19.9	1752.5	34.0	244.4
- dövlət təminatlı kreditlər	302.4	8.4	313.4	6.1	103.6
- dövlət təminatı olmayan kreditlər	332.6	9.2	864.6	16.8	260.0
- neft-qaz sektoru	175.9	4.9	156.4	3.1	88.9
- digərləri	156.7	4.3	708.2	13.7	451.9
- digər investisiyalar	82.0	2.3	574.5	11.1	7 dəfə
Neft bonusu	17.0	0.5	46.2	0.9	271.8
C Ə M İ	3598.9	100.0	5160.0	100.0	143.4

Hesabat dövrü ərzində ölkədən kapital axınının strukturunda da mühüm kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdir. Belə ki, əvvəlki dövrlərdə ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuş birbaşa investisiyaların repatriasiyası və xarici iqtisadiyyata yönəldilmiş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 2006-cı ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 1.7 dəfə çox olaraq 6.5 mlrd. \$ çatmışdır. Bu artım əsas etibarilə “Əsrin müqaviləsi” ilə bağlı neft-qaz sektorunun xarici öhdəliklərinin azalması hesabına xarici ölkələrin iri neft şirkətləri tərəfindən Azərbaycana yönəldilmiş birbaşa investisiyaların repatriasiyasının həcmində artması ilə bağlıdır. Belə ki, 2006-cı ilin yanvar-sentyabr aylarında neft-qaz sektoru üzrə repatriasiya olunmuş investisiyaların həcmi 3.2 mlrd. \$ məbləğində olduğu halda, 2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında bu göstərici 1.9 dəfə artaraq 6.1 mlrd. \$ çatmışdır.

Birbaşa investisiyalar

İqtisadi artımın stimullaşdırılması baxımından ən effektiv formada - birbaşa investisiyalar formasında ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuş daxilolmalar 3.1 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bu investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 0.3% artaraq 91.0% təşkil etmişdir. Bu sərmayələr iri neft-qaz layihələrinin, BİPİ Eksploreyşn (Şah Dəniz) Ltd. və Cənub Qafqaz Kəməri Şirkətinin (Bakı- Tiflis-Ərzurum qaz kəmərinin) tikintisi layihəsi və Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin Azəri-Çıraq-Günəşli yatağında görülən işlərin maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuşdur.

Hesabat dövrü ərzində qeyri-neft sektoru üzrə bir çox xarici sərmayəli müəssisələr və firmalar tərəfindən iqtisadiyyatımızın müxtəlif sahələrinə birbaşa investisiyalar

şəklində yönəldilmiş xarici kapital 276.9 mln. \$ təşkil etmişdir. Bu isə birbaşa xarici investisiyaların həcmnin 5.3%-ə bərabərdir.

Kreditlər və digər investisiyalar

2007-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində tədiyə balansında əks etdirilmiş kredit və digər investisiyaların ümumi məbləği 2052.5 mln. \$ bərabər olmuşdur. Bu isə keçən ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 2.9 dəfə çoxdur. Həmin məbləğin yalnız 17.9%-i (313.4 mln. \$) birbaşa dövlət və dövlət təminatı əsasında cəlb olunmuş kreditlərdir. Bu da əsas etibarilə “Azərenerji” Səhmdar Cəmiyyəti, “Azərbaycan Hava Yolları” Dövlət Konserni, Bakı-Rusiya yolu, Azərbaycanın İpək yolu və selə qarşı tədbirlər üzrə investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatlar tərəfindən ayrılmış kreditlərin istifadə olunmuş hissəsidir. 1164.6 mln. \$ vəsait isə dövlət təminatı olmayan kreditlərdir. Bunun da 456.4 mln. \$ neft-qaz sektoru tərəfindən cəlb edilən vəsaitdir. Bu vəsaitin 300.0 mln. \$ ARDNŞ tərəfindən Gürcüstan Respublikasındakı layihələrin maliyyələşdirilməsi məqsədilə 15 xarici bankdan ibarət konsorsiumdan cəlb olunmuş kreditdir. Dövlət təminatı olmayan digər kreditlərin 708.2 mln. \$ isə əsas etibarilə banklar, birgə müəssisələr və firmalar tərəfindən cəlb olunmuşdur. Bu da öz növbəsində əvvəlki ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 4.5 dəfə çoxdur.

Strateji valyuta ehtiyatlarının dəyişməsi

Azərbaycan iqtisadiyyatına yönəldilmiş xarici sərmayələrin və ölkənin ixrac potensialının durmadan artması və aparılan uğurlu iqtisadi siyasət xarici dövlət borcu və ölkənin neft-qaz sektorunun xarici öhdəlikləri üzrə olan tələbatı, idxal olunmuş əmtəə və xidmətlərin dəyərini tam maliyyələşdirməklə yanaşı, ölkənin strateji xarici valyuta ehtiyatlarının da artmasını təmin etmişdir. Belə ki, hesabat dövrü ərzində strateji valyuta ehtiyatları 50.3% artaraq 2007-ci il 01 oktyabr tarixinə 6564.7 mln. \$ həcmində olmuşdur. Bunun da 2166.5 mln. \$ Dövlət Neft Fondunun aktivlərindən, 1034.1 mln. \$ hökumətin depozitlərindən, 3364.1 mln. \$ isə Milli Bankın məcmu beynəlxalq aktivlərindən ibarətdir. Bu vəsaitin də 3135.7 mln. \$ Milli Bankın sərəncamında olan rəsmi valyuta ehtiyatlarından ibarətdir ki, bu da neft-qaz sektoru istisna olmaqla malların və xidmətlərin 6.6 aylıq idxalını maliyyələşdirməyə imkan verir. Bu isə dünya təcrübəsində qəbul olunmuş beynəlxalq kifayətlilik meyarından da yüksəkdir.

Bütövlükdə, 2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında tədiyə balansının parametrləri xarici sektorda dayanıqlı tarazlığın mövcud olmasına və bunun da ölkə daxilindəki inkişaf proseslərinin dəstəklənməsində mühüm makroiqtisadi faktor olmasına dəlalət edir.